

УДК [331.5:338.48]:[316.4:327.5]

DOI: <https://doi.org/10.31651/2076-5843-2022-3-4-118-126>

ПАСЕКА Станіслава Раймондівна

доктор економічних наук, професор,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3017-0700>
apaseka@ukr.net

МАЛИЙ Андрій Олегович

аспірант,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7173-930X>
amalyi6666@gmail.com

НОВІ ВИКЛИКИ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

У дослідженні розкрито зміст та особливості формування трудового потенціалу туристичної галузі в умовах нестабільності. Визначено пріоритети туристичної політики України в умовах нестабільності. Охарактеризовано нові ролі туристичної галузі в структурі воєнної економіки та в час повоєнного відновлення. Запропоновано заходи збереження економічної активності суб'єктів туристичного бізнесу із залученням до соціального підприємництва і волонтерства, стимулювання участі у міжнародних проєктах. Визначено пріоритети покращення навчання й підвищення кваліфікації кадрів туристичної галузі, які орієнтовані на перспективу. Запропоновано триаду пріоритетів туристичної політики України в умовах нестабільності, що поєднує заходи, спрямовані на: а) визначення нових ролей туристичної галузі в структурі воєнної економіки та в час повоєнного відновлення; б) збереження можливої економічної активності суб'єктів туристичного бізнесу із залученням до соціального підприємництва і волонтерства, стимулювання участі у міжнародних проєктах; в) навчання й підвищення кваліфікації кадрів для галузі, які орієнтовані на перспективу, з врахуванням нових вимог до формування трудового потенціалу. Зважаючи на необхідність збереження трудового потенціалу туристичної галузі України та зміни акцентів у його формуванні при очікуваному повоєнному відновленні, вказано на актуальні заходи підвищення привабливості освіти за туристичної спеціалізацією, що дозволило виокремити основні вимоги до підготовки кадрів туризму в умовах нестабільності.

Ключові слова: підтримуючий розвиток туризму, соціально-інклюзивний туризм, військовий туризм, виклики нестабільності, кадри туристичної галузі, орієнтовані на перспективу, навчання і підвищення кваліфікації кадрів туризму.

Постановка проблеми. Трудовий потенціал для туристичної галузі є головним чинником конкурентоспроможності та здатності розвиватися в майбутньому. Сучасні виклики нестабільності в Україні та світі, пов'язані з пандемією COVID-2019, зниженням безпеки та економічною рецесією, стали серйозними загрозами для туристичних ринків багатьох держав. Для України підтримка туристичної галузі в умовах війни та економічної кризи, незважаючи на всі труднощі, має залишатися. В її основі має бути: визначення нових ролей туристичної галузі в структурі воєнної економіки та в час повоєнного відновлення; збереження можливої економічної активності суб'єктів туристичного бізнесу із залученням до соціального підприємництва і волонтерства, стимулювання його участі в міжнародних проєктах, навчання й підвищення кваліфікації кадрів для галузі майбутнього.

Важливо вже сьогодні розуміти, яким чином слід змінювати пріоритети формування трудового потенціалу туристичної галузі, враховуючи актуальні виклики і потреби. З одного

боку, це виклики небезпеки, нестабільності, економічної та соціальної вразливості населення. З іншого боку, виникають нові можливості завдяки євроінтеграції України, її популяризації в світі. У майбутньому є всі шанси, що така популярність трансформується в туристичний бум. Важливо його перетворити у стабільні туристичні потоки. Тому внутрішній ринок вже сьогодні має готуватися до високих стандартів міжнародного туризму, зокрема в частині вимог до кадрів.

У ході даного дослідження автор з'ясовує особливості формування трудового потенціалу туристичної галузі України в період нестабільності та які нові вимоги перед зайнятими і бізнесом мають ставитись для здобуття конкурентних переваг і забезпечення сталої економічної діяльності в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати дослідження опираються на праці українських і зарубіжних учених з питань підготовки кадрів для туризму та особливостей розвитку галузі в умовах нестабільності. Зокрема роль кадрового чинника для збалансованого розвитку туризму обґрунтовує Ю. Юхновська [7]. Особливості розвитку туризму в майбутньому розкриті в працях А. Вінтіан [2], А. Капуано, С. Катанозака, Г. Перез-Альварато та С. Кауфера [3]. Становлення військового туризму в Україні досліджує Ф. Тайлер [1], інші аспекти впливу російсько-української війни на туризм – С. Кириченко [6]. Стан, проблеми та пріоритети покращення підготовки кадрів для туристичної галузі, як основи формування її трудового потенціалу, стали предметом дослідження таких авторів як С. Грибіш [11], В. Грушка [13], С. Пасека [10], О. Фастовець [8] та ін. Можливості диверсифікації діяльності закладів освіти із включенням туристичної діяльності доводять Ш. Ковач, С. Дудіцька, Е. Мадяр-Фазекаш [12]. Для аналітичних висновків враховані дані Державної служби статистики України [4] та Державного агентства розвитку туризму [5, 9].

У розвиток закладених ідей згаданих авторів у статті досліджуються актуальні виклики формування трудового потенціалу туристичної галузі України, яка змушена реагувати на нестабільність, небезпечне середовище та потенціал відновлення у повоєнний період.

Метою статті є наукове обґрунтування нових вимог до формування трудового потенціалу туристичної галузі в умовах нестабільності в системі пріоритетів туристичної політики України воєнного часу.

Завдання статті: 1) розкрити зміст та особливості формування трудового потенціалу галузі в умовах нестабільності; 2) зважаючи на соціально-економічне значення туризму, визначити пріоритети туристичної політики України в умовах нестабільності; 3) охарактеризувати нові ролі туристичної галузі в структурі воєнної економіки та в час повоєнного відновлення; 4) запропонувати пріоритети збереження економічної активності суб'єктів туристичного бізнесу із залученням до соціального підприємництва і волонтерства, стимулювання участі в міжнародних проєктах; 5) визначити пріоритети покращення навчання й підвищення кваліфікації кадрів для туристичної галузі, які орієнтовані на перспективу.

Викладення основного матеріалу дослідження. Трудовий потенціал формують конкретні складові, які змінюються залежно від характеру їхнього залучення. Розроблені різні підходи до визначення таких складових. За підходом даного дослідження ми виділяємо складові здоров'я, демографічну, інтелектуальну, освітню, професіоналізму, поведінкову і психологічну. Складові трудового потенціалу слід досліджувати за різними етапами, адже вони можуть формуватися, використовуватися і розвиватися.

Формування трудового потенціалу туристичної галузі є базовим етапом для його подальшого використання і розвитку. Формування означає створення умов для:

- залучення достатньої кількості зайнятих та осіб, які навчаються як майбутніх фахівців і робітничих кадрів (з внутрішнього ринку та мігрантів) – демографічна складова;
- створення сприятливих і безпечних умов праці – складова здоров'я;
- створення умов для реалізації інтелектуальних здібностей – інтелектуальна складова;
- підготовки фахівців і робітничих кадрів для галузі, надання послуг підвищення кваліфікації і неперервного професійного розвитку зайнятих – освітня складова;
- створення умов для реалізації на практиці здобутих знань і навичок – складова професіоналізму;

- створення умов для формування і реалізації потрібної для галузі економічної та трудової поведінки зайнятих (працелюбності, організованості, комунікабельності, стресостійкості, прогресивності, мобільності, креативності, інноваційності тощо) – поведінкова складова;
- створення умов для збереження психологічної стійкості та розвитку якостей темпераменту, моральності, емпатії, лідерства тощо – психологічна складова (табл. 1).

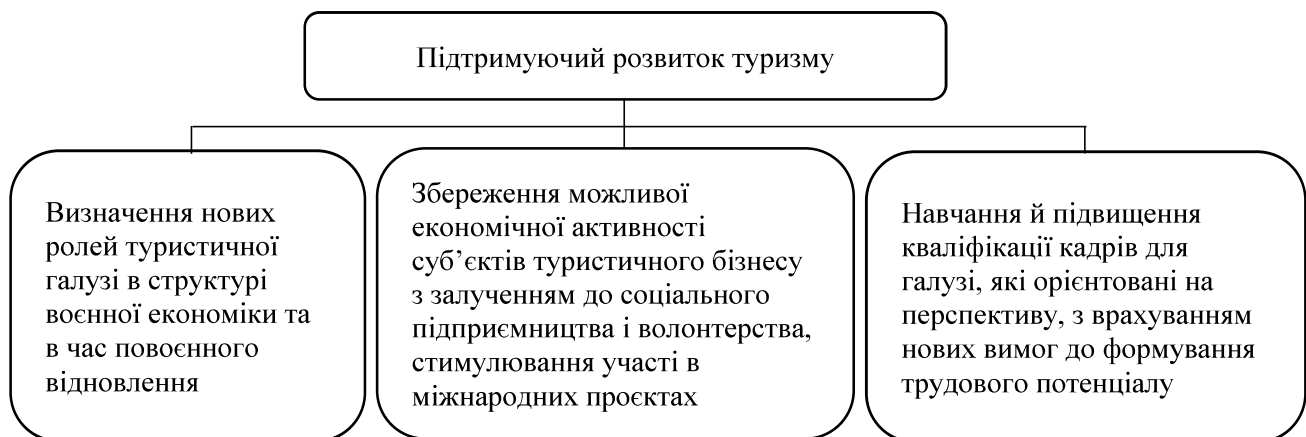
Таблиця 1 – Особливості формування трудового потенціалу галузі в умовах нестабільності

Складова трудового потенціалу	Особливості формування трудового потенціалу в умовах нестабільності	Наслідки нестабільності для трудового потенціалу галузі
Демографічна	Зниження попиту на кадри	Втрата кваліфікації кадрів, часткова їх переорієнтація на інші галузі
Здоров'я	Погіршення умов праці та їх впливу на здоров'я	Погіршення здоров'я зайнятих та зниження їхньої мотивації
Інтелектуальна	Погіршення умов реалізації інтелектуальних здібностей	Зниження ефектів (економічних та інших) внаслідок використання інтелектуального потенціалу
Освітня	Зниження попиту на здобуття освіти за фахом	Зниження конкуренції робочої сили в галузі
Професіоналізм	Погіршення умов реалізації знань і навичок на практиці	Неефективні витрати на людський капітал (навчання)
Поведінкова	Вищі вимоги до стресостійкості та організованості кадрів	Вибіркова конкуренція робочої сили в галузі, коли більшість не здатна відповідати новим вимогам
Психологічна	Високе психологічне навантаження	Зростання соціальної напруги

Джерело: сформовано авторами

Формування трудового потенціалу галузі є тривалим процесом, який охоплює час підготовки кадрів у закладах професійної, передвищої і вищої освіти, здобуття ними базових практичних навичок (професіоналізму) та подальшого накопичення досвіду. У ході формування трудового потенціалу виникає конкурентне середовище робочої сили в галузі, що є запорукою мотивації розвитку, прогресивності та конкурентоспроможності. Якщо цей процес буде порушений, то його відновлення потребуватиме щонайменше декількох років, за які галузь може втратити потенціал розвитку. Для уникнення або послаблення такої ситуації потрібними є заходи державної підтримки галузі, спрямовані на збереження її трудового потенціалу.

Україна в час війни, економічної та міграційної кризи обмежена в бюджетних можливостях, щоб підтримувати туризм. Незважаючи на це, державна туристична політика в умовах нестабільності має поєднувати визначені на рис. 1 пріоритети підтримуючого розвитку туризму.

Рис. 1 – Пріоритети державної туристичної політики України в умовах нестабільності

Джерело: сформовано авторами

Питання трудового потенціалу та врахування нових вимог до його формування для туристичної галузі майбутнього мають ставитися на даному етапі з метою підготовки кадрів з відповідними знаннями і навичками.

Визначення нових ролей туристичної галузі в структурі воєнної економіки передбачає:

- виділення пріоритетних видів туристичної діяльності, які мають виняткове економічне, соціальне і суспільноєднавче значення. Економічне значення означає, що ці види туристичної діяльності можуть бути прибутковими й ефективно використовувати туристичний потенціал певних територій (як правило, відносно безпечних). Соціальне значення акцентує, що види туристичної діяльності надають послуги соціально вразливим категоріям населення, наприклад, переселенцям, а також послуги рекреації в межах реабілітації постраждалого цивільного населення і військовослужбовців. Суспільноєднавче значення мають види туристичної діяльності, які розкривають історію українського народу, підтримують національну пам'ять, підкреслюють українську націоідентичність, дозволяють зберігати і популяризувати об'єкти історико-культурної спадщини;

- розвиток військового туризму як нового виду туристичної діяльності, що орієнтований на відважних туристів, які готові пізнати наслідки війни та яким при можливості створюють відносно безпечні умови, пропонуються спеціальні тури [1];

- розвиток соціально-інклюзивного туризму для розвитку інфраструктури повоєнної реабілітації та доступності до туристичних об'єктів осіб з обмеженими можливостями;

- розвиток віртуального туризму та цифровізація галузі для пропозиції туристичного продукту, орієнтованого на різний характер споживання (реальний, віртуальний чи їх поєднання).

У повоєнному відновленні туристична галузь має відігравати вагомий роль для євроінтеграції та забезпечення сталого розвитку економіки і суспільства України. Туристична галузь має враховувати глобальні зміни сприйняття туризму як способу набуття особистого туристичного досвіду, що впливає на розвиток людини [2]. Сучасна людина готова витратити значні кошти на подорожі, адже в більшості випадків набула певний туристичний досвід та потребує його розширювати. У той же час пандемія COVID-2019 змусила галузь «перебудуватись», внаслідок чого виділились такі характерні ознаки розвитку туризму [3]:

- зросло значення віртуального ринку туристичних послуг;

- почали активно поширюватися екологічні практики в концепцію подорожей, що змушує суміжні сфери здійснювати заходи, спрямовані на зниження шкідливого впливу на довкілля (наприклад, транспортні компанії проводять заходи декарбонізації);

- зростає значення малого бізнесу, який більш мобільний у кризові періоди та здатний пропонувати креативні ідеї для туристів, котрі прагнуть нових вражень та креативних способів їхнього задоволення.

Таким чином, сучасний туризм у світі розвивається на засадах сталого розвитку, віртуалізації послуг та пошуку креативних ідей їх надання. Такі процеси має враховувати туристична галузь України для майбутнього розвитку, зокрема при підготовці кадрів на даному етапі. Нові ролі туристичної галузі в структурі воєнної економіки та в повоєнному відновленні можуть мати велике значення для формування трудового потенціалу. При цьому мова йде не лише про потенціал галузі, а й населення загалом (табл. 2).

Інший пріоритет державної туристичної політики України в умовах нестабільності (див. рис. 1) – збереження можливої економічної активності суб'єктів туристичного бізнесу. Туристична галузь України з початку пандемії за період 2019-2020 років зазнала суттєвого падіння: за офіційними статистичними показниками, кількість обслуговуваних туристів туроператорами і турагенствами знизилася в 2,6 рази, кількість осіб, які перебували у колективних засобах розміщення, – у 2,1 рази [4].

Після російського вторгнення в Україну 2022 року офіційна статистика поки не публікувалася. Однак, за оцінками Державного агентства розвитку туризму, стан туристичної галузі за перше півріччя 2022 року не був настільки критичним, адже туристичний збір був майже на 28,8% більшим, якщо порівнювати з відповідним півріччям 2021 року [5]. Ймовірно, це було

зумовлено: 1) значними прибутками галузі в період новорічних і різдвяних свят до російського вторгнення; 2) підвищенням свідомості суб'єктів туристичної діяльності, які в час війни добросовісно сплачували податки; 3) збереженням туристичної діяльності у відносно безпечних західних регіонах України з високим туристичним потенціалом; 4) наданням послуг тимчасового розміщення внутрішнім переселенцям з достатніми фінансовими можливостями колективними засобами розміщування, особливо у західних регіонах України.

Таблиця 2 – Роль туристичної галузі для формування і розвитку трудового потенціалу України

Складова трудового потенціалу	Воєнна економіка	Повоєнне відновлення
Демографічна	Підтримка зайнятості населення, зокрема молоді	Стимулювання реєміграції населення через створення умов зайнятості, у тому числі в суміжних сферах
Здоров'я	Надання населенню послуг рекреації та реабілітації	Працевлаштування вразливих осіб у рамках трудової реабілітації
Інтелектуальна	Розвиток історико-культурної складової туристичних послуг з метою посилення інтелектуальної основи патріотизму	Стимулювання інтелектуального розвитку населення завдяки знанням і досвіду, отриманим через туризм
Освітня	Зниження еміграції молоді	Впровадження високих освітніх стандартів підготовки кадрів для сфери послуг
Професіоналізм	Збереження (утримання) професійних кадрів галузі	Формування нового креативного класу професіоналів у туризмі
Поведінкова	Збереження комунікаційних мереж в галузі та міжгалузевих зв'язків	Впровадження інноваційних технологій у галузь зі збереженням автентичності та участі людини
Психологічна	Зниження соціальної напруги через доступні туристичні послуги населенню	Організація відвідування місць пам'яті для збереження моральності суспільства

Джерело: сформовано авторами.

Певна інертність туристичної галузі в перше півріччя російсько-української війни зумовлена наявними фінансовими запасами суб'єктів бізнесу, які, однак, стрімко вичерпуються. Тому є необхідною підтримка суб'єктів туристичного бізнесу через збереження можливої економічної активності. В умовах браку бюджетних коштів така підтримка має включати найбільш реальні заходи:

- залучення суб'єктів туристичного бізнесу до соціального підприємництва і волонтерства;
- підтримку суб'єктів туристичного бізнесу в здобутті навиків, партнерських мереж для виходу на європейський і міжнародний ринок туристичних послуг, особливо в державах, які найбільше підтримують Україну (Польща, Латвія, Литва, Естонія, Великобританія та ін.) та які в майбутньому будуть найбільше подорожувати в Україну;
- стимулювання суб'єктів туристичного бізнесу до участі у міжнародних проєктах;
- залучення до співробітництва з міжнародними готельними мережами, які б у майбутньому здійснювали свою діяльність в Україні;
- залучення до спільної підготовки масштабної маркетингової кампанії про Україну на міжнародному ринку для її поширення після війни, яка буде позиціонувати Україну як безпечну туристичну локацію, а не країну бойових дій [6].

Україна сьогодні є донором міжнародної допомоги. Більшість розвинених держав, зокрема ЄС, відкриті до співпраці в різних сферах, у тому числі туристичній. Це створює нові можливості участі суб'єктів туристичного бізнесу в міжнародних проєктах. Україні надано право бути членом Європейської туристичної комісії. Це дозволить співпрацювати Державному агентству розвитку туризму із провідними фахівцями Європи за напрямками досліджень, маркетингу й промоції галузі з високим значенням для сталого розвитку.

Найбільшу роль у формуванні трудового потенціалу туристичної галузі серед пріоритетів підтримки відіграє *навчання й підвищення кваліфікації кадрів, орієнтованих на перспективу* (див. рис. 1). Кадровий чинник є дуже важливим для збереження збалансованого розвитку потенціалу туристичної галузі [7, с. 74]. За оцінками експертів, в Україні завдяки активному розвитку туризму близько 150 навчальних закладів готують фахівців з різною туристичною спеціалізацією. Підготовку кадрів для туризму, як правило, здійснюють: класичні університети на географічних факультетах; заклади вищої освіти економічного і технологічного профілю; вузькопрофільні заклади освіти (туристичного бізнесу, культури і мистецтв, педагогіки тощо) залежно від попиту на освітні послуги [8]. Привабливість освіти в туристичній галузі після негативних впливів пандемії COVID-2019 і тим більше російсько-української війни суттєво знизилася. Однак усе одно важливо вживати певні заходи, які б дозволяли заохочувати молодь здобувати освіту за туристичною спеціалізацією.

Такими заходами можуть бути: 1) проведення конкурсів серед молоді, яка навчається, з наданням можливостей представляти Україну на міжнародному рівні, фінансовою підтримкою бізнес-проектів та ін.; 2) активізація співробітництва вітчизняних закладів освіти й органів влади із закладами освіти інших держав, які готують кадри для туристичної галузі. Доцільність таких заходів підтверджує діяльність Державного агентства розвитку туризму, яке вже в час війни уклало меморандум про співпрацю з Дрезденським університетом прикладних наук. Меморандум передбачає такі заходи:

- професійна підготовка й стажування студентів;
- обмін студентами, викладачами та керівниками закладів освіти;
- обмін публікаціями, результатами досліджень тощо [9];
- організація різних заходів для комунікацій стейкхолдерів туристичної галузі, у тому числі міжнародного рівня. Наприклад, позитивною є перспектива проведення в Україні глобального молодіжного туристичного саміту ВТО ООН;
- визначення нових вимог до фахівців і робітничих кадрів туристичної галузі за міжнародними стандартами та впровадження їх в освітній процес в Україні;
- розробка спеціальних освітніх програм для навчання військовослужбовців та осіб, які постраждали від воєнних дій, у межах реабілітації та інтеграції у цивільне життя;
- розробка спеціальних програм підвищення кваліфікації кадрів органів місцевого самоврядування з метою активізації реалізації стратегій і програм розвитку туризму в територіальних громадах України із високим туристичним потенціалом [10, с. 74];
- додаткова підтримка закладів професійної і фахової передвищої освіти, адже для туризму залишається висока потреба кадрів середньої ланки та обслуговуючого персоналу [11];
- підтримка туристичної діяльності закладів освіти незалежно від профілю (розвиток дитячого, студентського туризму [12]).

Заклади освіти України опинилися в складних умовах фінансового забезпечення, організації навчального процесу з поєднанням онлайн- та офлайн-навчання. Додаткове навантаження на заклади освіти щодо підготовки кадрів туристичної галузі майбутньої України може не дати очікуваних результатів. Тому за координації Міністерства освіти і науки України та Державного агентства розвитку туризму має бути організована робота щодо вивчення прогресивних міжнародних практик підготовки кадрів для туристичної галузі.

Заклади освіти України в підготовці фахівців туристичної галузі традиційно орієнтуються на компетентнісний підхід. Поєднання різних компетентностей (спеціальних, соціальних, особистісних, індивідуальних, екстремальних) визначають рівень професіоналізму випускника [13, с. 204]. Умови нестабільності підвищують актуальність екстремальних компетентностей.

Керуючись наведеними вище рекомендаціями, можна узагальнити такі основні вимоги до підготовки кадрів для туристичної галузі України в умовах нестабільності: 1) навички проєктного менеджменту для активного включення в процеси грантового фінансування; 2) навички діяльності в сегментах туризму, які важливі в умовах подолання довгострокових наслідків війни – соціально-інклюзивного, військового, рекреаційного туризму; 3) цифрова грамотність та навички

її постійного підвищення; 4) екстремальні компетентності, завдяки яким особа може швидко реагувати в надзвичайних ситуаціях, адаптуватися до нових реалій та приймати швидкі рішення.

Висновки. Туристична галузь відіграє виняткове соціально-економічне значення для України. Її роль в умовах воєнної економіки та повоєнного відновлення залишається значною. Для цього галузь має зберігати трудовий потенціал, сформований ініціативними, креативними кадрами з навиками діяльності в пріоритетних видах туристичної діяльності (соціально-інклюзивний, воєнний, рекреаційний туризм) та екстремальними компетентностями.

Головну роль у формуванні трудового потенціалу туристичної галузі зберігають заклади освіти, які повинні реалізувати заходи, спрямовані на підвищення привабливості туристичної спеціалізації освіти серед молоді. Такими заходами мають бути активізація конкурсної діяльності з підтримки бізнес-ініціатив, системне співробітництво із закладами освіти інших держав, системні комунікації стейкхолдерів туристичної галузі, визначення нових вимог до фахівців і робітничих кадрів туристичної галузі за міжнародними стандартами та впровадження їх в освітній процес в Україні, розробка освітніх програм для в межах реабілітації для вразливих категорій населення воєнного часу, розробка спеціальних програм підвищення кваліфікації кадрів органів місцевого самоврядування. Комплекс зазначених заходів дозволить мобілізувати трудовий потенціал туристичної галузі з метою акумулювання ресурсів на період нестабільності.

Список використаних джерел

1. Fox Tyler. Ukraine launches war tourism for those that are brave enough to visit : Travel Off Path (11.08.2022). URL: <https://www.traveloffpath.com/ukraine-launches-war-tourism-for-those-that-are-brave-enough-to-visit/> (Дата звернення: 12.09.2022).
2. Vintean A. Tourism of the Future – An on Going Challenge. *Studies in Business and Economics*. 2019. № 14(3). P. 258-272. DOI:10.2478/sbe-2019-0058.
3. Capuano A., Katanozaka S., Perez-Alvarado G., Kaufer S. People want to travel: 4 sector leaders say that tourism will change and grow : World Economic Forum (24.05.2022). URL: <https://www.weforum.org/agenda/2022/05/future-of-travel-tourism-sector-leaders-report/> (Дата звернення: 12.09.2022).
4. Економічна статистика / Економічна діяльність / Туризм : Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/tur.htm (Дата звернення: 12.09.2022).
5. Турзбір в Україні за перше півріччя 2022 року зріс майже на 29% : Державне агентство розвитку туризму. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/turzbir-v-ukrayini-za-pershe-pivrichchya-2022-roku-zris-mayzhe-na-29> (Дата звернення: 12.09.2022).
6. Кириченко С. Подорожі та війна: якою буде туріндустрія після перемоги : Економічна правда (21.07.2022). URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/21/689436/> (Дата звернення: 12.09.2022).
7. Юхновська Ю. О. Теоретичні засади збалансованого розвитку потенціалу національної туристичної галузі. *Review of Transport Economics and Management*. 2020. Вип. 3 (19). С. 66-78. DOI: 10.15802/rtem.v0i3(19).210853.
8. Фастовець О. О. Інтерактивна модель викладання професійно-орієнтованих дисциплін майбутнім менеджерам туризму. *Науковий вісник Донбасу*. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2012_2_14/ (Дата звернення: 12.09.2022).
9. ДАРТ посилює міжнародну підтримку для створення Інституту Гостинності : Державне агентство розвитку туризму. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/dart-posilyuie-mizhnarodnu-pidtrimku-dlya-stvorenniya-institutu-gostinnosti> (Дата звернення: 12.09.2022).
10. Джмурат В., Пасека С. Розвиток туристичного потенціалу України. *Сучасні трансформації сервісної економіки: туризм, рекреація та комерційні послуги*: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Мукачеве, 29-30 вересня 2022 р.) / ред. кол.: Т. Д. Щербан (гол. ред.) та ін. Мукачеве: МДУ, 2022. 97 с. С. 73-75.
11. Грибіш С. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців із розвитку сільського зеленого туризму в Україні. *Professional Pedagogics*. 2017. № 13. С. 151-156. <https://doi.org/10.32835/2223-5752.2017.13.151-156>.
12. Ковач Ш., Дудіцька С., Мадяр-Фазекаш Е. Організація туристичної діяльності в умовах сучасного закладу освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2013. Вип. 26. С. 96-98.

13. Грушка В. В. Особливості підготовки фахівців підприємств туристичної індустрії (компетентнісний підхід). *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*. 2016. № 1(11). С. 203-207.

References

1. Tyler, F. (2022). Ukraine launches war tourism for those that are brave enough to visit. *Travel Off Path*. Retrieved from <https://www.traveloffpath.com/ukraine-launches-war-tourism-for-those-that-are-brave-enough-to-visit/> (Accessed: 12.09.2022).
2. Vintean, A. (2019). Tourism of the Future – An on Going Challenge. *Studies in Business and Economics*, 14(3), 258-272. DOI:10.2478/sbe-2019-0058.
3. Capuano, A., Katanozaka, S., Perez-Alvarado, G., & Kaufer, S. (2022). People want to travel: 4 sector leaders say that tourism will change and grow. *World Economic Forum*. Retrieved from <https://www.weforum.org/agenda/2022/05/future-of-travel-tourism-sector-leaders-report/> (Accessed: 12.09.2022).
4. State Statistics Service of Ukraine (2022). Economic statistics. Economic activity. Tourism. Retrieved from https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/tur_.htm (Accessed: 12.09.2022).
5. State Tourism Development Agency (2022). The tourist tax in Ukraine for the first half of 2022 increased by almost 29%. Retrieved from <https://www.tourism.gov.ua/blog/turzbir-v-ukrayini-za-pershe-pivrichchya-2022-roku-zris-mayzhe-na-29> (Accessed: 12.09.2022).
6. Kyrychenko, S. (2022). Travel and war: what will the tourism industry be like after victory. *Economic truth*. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/21/689436/> (Accessed: 12.09.2022).
7. Yukhnovska, Yu. O. (2020). Theoretical principles of balanced development of the potential of the national tourism industry. *Review of Transport Economics and Management*, 3(19), 66-78. DOI: 10.15802/rtem.v0i3(19).210853 (in Ukr.).
8. Fastovets, O. O. (2012). Interactive model of teaching professionally oriented disciplines to future tourism managers. *Scientific Bulletin of Donbass*, 2. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2012_2_14/ (in Ukr.) (Accessed: 12.09.2022).
9. State Tourism Development Agency (2022). STDA strengthens international support for the establishment of the Institute of Hospitality. Retrieved from <https://www.tourism.gov.ua/blog/dart-posilyuie-mizhnarodnu-pidtrimku-dlya-stvorenniya-institutu-gostinnosti> (Accessed: 12.09.2022).
10. Dzmurat, V., & Pasioka, S. (2022). Development of tourist potential of Ukraine. *Modern transformations of the service economy: tourism, recreation and commercial services*, Mukachevo, 73-75 (in Ukr.).
11. Hrybush, S. (2017). Peculiarities of professional training of future specialists in the development of rural green tourism in Ukraine. *Professional Pedagogics*, 13, 151-156. <https://doi.org/10.32835/2223-5752.2017.13.151-156> (in Ukr.).
12. Kovach, Sh., Duditska, S., & Madyar-Fazekash, E. (2013). Organization of tourist activities in the conditions of modern educational institution. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University, Series Pedagogy, Social work*, 26, 96-98 (in Ukr.).
13. Hrushka, V. V. (2016). Peculiarities of training specialists of tourism industry enterprises (competency approach). *Bulletin of the Dnipropetrovsk University named after Alfred Nobel. Series Pedagogy and Psychology, Pedagogical sciences*, 1(11), 203-207 (in Ukr.).

PASIEKA Stanislava

Dr. Sc. (Economics), Professor,
Bohdan Khmelnytsky National University
of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine

MALYI Andrii

Postgraduate student,
Bohdan Khmelnytsky National University
of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine

NEW CHALLENGES FOR FORMATION OF LABOUR POTENTIAL IN TOURISM INDUSTRY OF UKRAINE IN INSTABILITY CONDITIONS

Introduction. Challenges of danger, economic recession and population social vulnerability force the tourism industry of Ukraine to adapt to new conditions. An urgent task is to preserve the labor potential of the

industry and focus on new requirements for its formation, which is necessary to maintain the socio-economic importance of tourism in the conditions of the war economy and post-war recovery.

Purpose. The purpose of the article is the scientific substantiation of new requirements for the formation of the labor potential of the tourism industry in instability conditions in the system of priorities of the tourism policy of Ukraine during the wartime.

Methods of research: theoretical methods of analysis, synthesis, abstraction – to identify challenges in the development of the tourism industry of Ukraine and their impact on the labor potential, generalization – to determine the new roles of the tourism industry of Ukraine in the war conditions, systematization – to determine measures to increase the attractiveness of tourism specialization in education, as well as current requirements to the staff of the tourism industry.

Results. The meaning and features of the formation of the industry's labor potential in instability conditions are disclosed in the article. The priorities of the tourism policy of Ukraine in instability conditions are determined. The new roles of the tourism industry in the structure of the war economy and during post-war recovery are characterized. Measures to preserve the economic activity of tourism business with involvement in social entrepreneurship and volunteering, stimulation of participation in international projects are proposed. The priorities for improving training and professional development of personnel of the tourism industry, which are focused on the future, are defined.

Originality. A triad of priorities of the tourism policy of Ukraine in instability conditions is proposed, which combines measures aimed at: a) defining new roles of the tourism industry in the structure of the war economy and during post-war recovery; b) preserving the possible economic activity of tourism business entities with involvement in social entrepreneurship and volunteering, stimulating participation in international projects; c) training and professional development of personnel for the industry, which are oriented towards the future, taking into account new requirements for the formation of labor potential. Considering the need to preserve the labor potential of the tourism industry of Ukraine and change the emphasis in its formation during the expected post-war recovery, current measures to increase the attractiveness of education in tourism specialization are indicated, which made it possible to single out the main requirements for the training of tourism personnel in instability conditions.

Conclusion. The tourism industry of Ukraine, despite the challenges of danger, economic recession and the growing population vulnerability, have to maintain its labor potential by adapting to new conditions and performing new roles in wartime. At the same time, state support for the industry in conditions of lack of budget funds should combine measures to preserve economic activity and support educational institutions in the training of personnel focused on the development of tourism in the conditions of the post-war recovery of Ukraine. The training of personnel for tourism should allow them to acquire extreme competences, project management skills, high digital literacy, as well as activities in tourism segments that are important for overcoming the long-term consequences of war (socially inclusive, military, recreational).

Keywords: supporting tourism development; socially inclusive tourism; military tourism; instability challenges; perspective-oriented personnel of the tourism industry; training and advanced training of tourism personnel.

Одержано редакцією: 27.09.2022
Прийнято до публікації: 11.11.2022